

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

33.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

23-28 MAYIS 2011
MALATYA

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 155-3

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Dr. Haydar DÖNMEZ

Ömer ÖTGÜN

Kapak ve Uygulama

Enver AYDIN

ISSN:1017-7655

Kapak Fotoğrafi: *Nurettin ARSLAN*

"Assos 2010 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları"

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Aygöl Ofset Matbaacılık

San. Tic. Ltd. Şti.

ANKARA-2012

2010 YILI TEOS KAZI RAPORU (İLK SEZON)

Musa KADIOĞLU*

Mustafa ADAK

Canan ÖZBİL

Duygu Özlem YALÇIN

Yusuf POLAT

İzmir İli, Seferihisar İlçesi, Teos antik kenti arkeolojik kazı ve restorasyon çalışmaları, 07.06.2010 tarih ve 2010/581 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 26 Temmuz 2010 tarihinde başlamıştır. Teos antik kentinde yürütülecek olan bu büyük projenin tarafıma verilmesinden dolayı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, İzmir Arkeoloji Müze Müdürlüğü'ne, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'ne ve Seferihisar Belediye Başkanlığı'na çok teşekkür ederim.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Ankara Üniversitesi adına Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klâsik Arkeoloji Anabilim Dalı öğretim üyesi Doç. Dr. Musa Kadioğlu başkanlığında sürdürülen ilk dönem kazı, belgeleme ve restorasyon çalışmaları 26 Temmuz - 01 Ekim 2010 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir¹. Bakanlık temsilcisi olarak Teos

* Doç. Dr. M. KADIOĞLU, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı 06100 Sıhhiye-Ankara/TÜRKİYE, e-posta: musakadioglu@gmail.com; www.teosarkeoloji.com

Prof. Dr. M. ADAK, Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi, Kampüs-Antalya/TÜRKİYE e-posta: madak@akdeniz.edu.tr

Araş. Gör. C. ÖZBİL, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı 06100 Sıhhiye-Ankara/ TÜRKİYE, e-posta: cananozbil@hotmail.com

D. Ö. YALÇIN, M.A., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, 06100 Sıhhiye-Ankara/TÜRKİYE, e-posta: d.ozlem.yalcin@gmail.com

Y. POLAT, Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü, Yunus Emre Kampüsü, Eskişehir/ TÜRKİYE, e-posta: ypolat@anadolu.edu.tr

1 İlk sezon çalışmalarına, Ankara Üniversitesi emekli öğretim üyesi Prof. Dr. A. Coşkun Özgünel, öğretim üyeleri Yrd. Doç. Dr. S. Hakan Öztaner, Yrd. Doç. Dr. Mutlu Yılmaz, Araş. Gör. Canan Özbil, doktora öğrencisi Arkeolog Duygu Özlem Yalçın, öğrenciler Ferit Gür, Görkem Yenice, Onur Aydemir, Burcu Çetin, Hazal Ergin, Derya Dikenel, Özlem Esen, Cem Pala, İsmail Ünal ve Aysun Abay, fotoğrafçı A. Askar Şahin, Fransa Bordeaux

arkeoloji kazılarına katılan İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Sayın Mahir Atıcı bir ekip üyesi gibi müthiş bir özveri ile çalışmış ve kazının ilk yıl işlemlerinin tamamlanmasında büyük fayda sağlamıştır.

2010 yılı Teos antik kenti arkeolojik çalışmaları, kazının ilk yılı olması nedeniyle öncelikle idarî işler, sayısal kent planının çıkarılmasına yönelik sürdürülen belgeleme çalışmaları (görünürde olan yapıların 2D veya 3D yöntemle belgelenmesi), 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit sınırları içerisinde kalan kamu arazileri ile tescil harici alanların belirlenerek sayısal plana işlenmesi, Karagöl mermer ocağı ile Sığacık Kalesi'nde yapılan belgeleme çalışmaları ve son olarak Hellenistik Sur, Dionysos Tapınağı Kutsal Alanı ve Güney Nekropol'deki kazı çalışmalarıyla sürdürülmüştür.

2010 yılı çalışmaları kapsamında Teos antik kentinde sürdürülen çalışmaların daha iyi tanıtılabilmesi ve ilgililere duyurulabilmesi için bir *web* sayfası hazırlanmıştır (www.teosarkeoloji.com).

İDARÎ İŞLEMLER

Teos arkeoloji kazılarında her türlü satın alma ve işçi çalıştırma için gerekli olan işyeri kaydı için İzmir İli, Seferihisar Mal Müdürlüğü'ne Teos Arkeoloji Kazı Başkanlığı adına başvuruda bulunulmuştur. Söz konusu işyeri kaydı Seferihisar Mal Müdürlüğü vergi dairesi ve 4840769906 vergi numarası ile İzmir İli, Seferihisar İlçesi, Teos Antik Kenti Kazı Başkanlığı olarak tescil edilmiştir. Ayrıca Teos arkeoloji kazılarında ihtiyaç duyulan işçilerin çalıştırılabilmesi için T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) Teos Kazı Başkanlığı adına başvuruda bulunulmuş ve 143990101138871003515002

Ausonius Enstitüsü'nden nümizmat Dr. Koray Konuk, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Topoğraf Kemal Gülcen, Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mustafa Adak, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Öğr. Gör. Restoratör Yusuf Polat, Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı Araş. Gör. Meryem Körhasan, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi öğrencisi Işıl Y. Tiarnagh Sheridan, İzmir Ekonomi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğrencisi Tuğba Özkılıç ve Dokuz Eylül Üniversitesi, Arkeoloji Bölümü öğrencisi Selin Gülgönül katılmıştır.

sicil numarası ile İzmir İli, Seferihisar İlçesi Teos Antik Kenti Kazı Başkanlığı olarak tescil edilmiştir.

T.C. Maliye Bakanlığı tarafından T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilen Teos Ekmeksiz Plajı ve Çamlık Mesire alanında yer alan 87 ada 16 parseldeki müstemilâtın kazı evi olarak kullanılması düşünülmüş ise de, Orman Genel Müdürlüğü'ne ait bu arazinin orman vasfı taşıması ve bu alanın halka açık mesire yeri, halk plajı olarak kullanılması ve ayrıca 29 yıllığına özel bir işletmeye kiralanmış olması nedeniyle, bu alanın kazı evi olarak kullanılmasının mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine 2010 yılı kazıları için kazı evi olarak kullanılacak yer araştırılmış ve Seferihisar Kaymakamlığı ve Seferihisar Belediye Başkanlığı'nın destekleri ile Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda (YİBO) kalınmaya 29.07.2010 tarihinde başlanmıştır.

2011 yılı ve sonrasındaki kazı çalışmalarında kullanılmak üzere kazı evi yapılabilmesi için T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsisli ya da hazine arazileri araştırılmıştır. Bu bağlamda İzmir Müze Müdürlüğü ve Seferihisar Tapu Müdürlüğü'nden hazine arazilerine ilişkin bir liste temin edilmiştir. Ayrıca Teos 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit alanı içerisinde yer alan tescil harici taşınmazlar da tespit edilmiştir. Tescil harici taşınmazlardan Hellenistik Sur dışında kalan ve 3. Derece Arkeolojik Sit sınırındayer alan yaklaşık 10.000 m² büyüklüğündeki 88 ada 21 parselin kayalık bir arazi olması ve hem elektrik - su hattına hem de asfalt yola yakın olması nedeniyle kazı evi için uygun olacağına karar verilmiştir. 1. Derece Arkeolojik Sit alanı içerisinde yer alan söz konusu taşınmazın, üzerinde (88 Ada 21 Parsel) kazı evi yapılmak üzere T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsisi talep edilmiştir. Talebimiz T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca uygun görülerek söz konusu taşınmazın 1. Derece Arkeolojik Sit olması nedeniyle İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na uygun görüş sorulmuştur. İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu söz konusu taşınmazın Teos arkeoloji kazıları için gerek duyulan kazı evinin yapımı için tahsisinin prensipte uygun olduğuna karar vermiştir. Böylece 88 ada 21 parselin 2011

yılında T.C. Maliye Bakanlığı'ndan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsisi mümkün olacaktır. Söz konusu tahsis gerçekleştikten sonra inşa edilmesi planlanan kazı evi için gerekli projeler hazırlanıp bölge kurulu izni alındıktan sonra 2011 yılı içerisinde kazı evinin yapımına başlanacaktır.

Kazı, belgeleme ve restorasyon çalışmalarında kullanılabilir herhangi bir enerji hattı ne yazık ki Teos antik kenti içerisinde bulunmamaktadır. Arkeolojik kazı, belgeleme ve restorasyon çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için antik kent içerisinde kullanılabilir bir elektrik hattına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda gerekli olan enerji müsaadesi T.C. Gediz Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi İzmir İl Müdürlüğü'nden alınmıştır. Teos Ekmeksiz Plajı ve Çamlık Mesire alanındaki enerji hattının T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı'na ait olması nedeniyle söz konusu bakanlıktan da gerekli izinler alınmıştır. Söz konusu elektrik hattı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun uygun görüşü ve önerisi doğrultusunda 2011 yılında tesis edilecektir. Böylece 2011 yılı kazı sezonunda başlanacak olan mimarî blok restorasyonu için gerekli olan alt yapı tamamlanmış olacaktır.

BELGELEME ÇALIŞMALARI

Sayısal Kent Planı ve Mimarî Belgeleme

2010 yılı belgeleme çalışmaları kapsamında tüm antik kentin sayısal kent planı çıkarılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Seferihisar Kadastro Müdürlüğü'nden Teos antik kenti 1. ve 3. Derece Arkeolojik-Doğal sit haritası (1/1.000 ölçekli kadastral paftalar ve hâlihazır planlar) alınarak sayısal kent planı için altlıklar tamamlanmıştır (Plan: 1). Söz konusu altlık kullanarak antik yapıları ölçebilmek için antik kent içerisine toplam 74 poligon noktası döşenmiş ve bu poligon noktalarının değerleri jeodezi GPS ölçüm cihazı ile belirlenmiştir (Resim: 1-2). Böylece söz konusu poligon noktaları kullanılarak antik kentteki tüm mimarî yapıların hassas bir şekilde kent planına işlenebilmesi için gerekli olan alt yapı tamamlanmıştır. Sayısal kent planı için elde edilen altlık Teos 3. Derece Arkeolojik Sit alanı için hâlihazır içerirken Teos 1. Derece Arkeolojik Sit alanı sadece kadastral paftayı içermektedir.

Teos 1. ve 3. Derece Arkeolojik Sit alanı içerisinde kalan hazineye ait araziler ile tescil harici arazilerin listesi İzmir Müze Müdürlüğü ve Seferihisar Tapu Müdürlüğü'nden alınmıştır. Söz konusu taşınmazlar sayısal kent planına işlenerek kazı yapılabilecek alanlar tespit edilmiştir (Plan: 1).

2010 yılında Dionysos Tapınağı (Plan: 2) ve antik tiyatronun sahne binası(Plan 3) 3D lazer taramayöntemi ile belgelenecek rölöveleri çıkarılmıştır. Ayrıca Dionysos Tapınağı kutsal alanında yıkılmış hâlde duran mimarî bloklara numara verilerek fotoğrafları çekilmiş ve envanter kayıtlarının çıkarılmasına başlanmıştır. Tapınak alanında numara verilen mimarî blokların rölöve çizimine işlenmesi 2011 yılı çalışmalarında yapılacaktır. Böylece mimarî blokların tamamı buluntu durumu ile belgelenmiş olacaktır. Bu işlem tamamlandıktan sonra ise mimarî blok restorasyonuna geçilecektir. Yukarıda bahsedilen işlem antik tiyatronun sahne binası *scaenae frons* mimarî blokları için de uygulanacaktır.

Sayısal kent planının oluşturulması ve belgeleme çalışmaları kapsamında *Bouleuterion* (Plan 4) ile *Agora* Tapınağı (Plan: 5) total station kullanılarak ayrıntılı bir şekilde ölçülmüş ve plan rölöveleri tamamlanmıştır. 1924 ve 1960'lı yıllarda Hellenistik Sur duvarı önünde kazısı tamamlanan B Çukuru'nda ortaya çıkan Hellenistik Sur'un plan, cephe ve kesit çizimleri tamamlanmıştır. Ayrıca Dionysos Tapınağı'nın güneyinde yer alan sarnıcın planı çıkarılmış ve cephesinin düzlemsel fotogrametrik ölçümleri tamamlanmıştır. Bunların dışında B Çukuru'ndan antik limana kadar takip edilebilen güneydeki sur duvarı ana hatları ile ölçülmüş ve sayısal kent planına eklenmiştir.

Bouleuterion (Plan 4, Resim: 3)

Musa KADIOĞLU

Tiyatronun güneydoğusunda ve Dionysos Tapınağı'nın doğusunda yer alan *bouleuterion* antik kentteki en iyi korunmuş yapılardan biridir². Küçük Tiyatro olarak tanımlanan söz konusu yapı, ilk kez 1924 yılında antik kentte

2 G.E. Bean yapıyı yanlışlıkla bir *odeion* olarak adlandırmıştır: G. E. Bean, *Aegean Turkey* (1979) 106 vd.; *Eski Çağ'da Ege Bölgesi* (1992) 122 vd.

sürdürülen Fransız kazılarıyla kısmen ortaya çıkarılmıştır³. Y. Boysal ve B. Öğün tarafından 1963 ve 1964 yıllarında yapı içerisinde devam ettirilen kazılarda *bouleuterion*'un oturma bölümünün (*koilon/cavea*) büyük bir kısmı ile Tiberius Claudius Pheinos, oğlu Tiberius Claudius Kalobrotos ve diğer aile fertlerinin onurlandırıldığı heykel kaideleri ortaya çıkarılmıştır⁴. Yapının ilk şematik planı, N. Tuna başkanlığında sürdürülen 1995 yılı yüzey araştırmaları çerçevesinde yapılmıştır⁵.

Dikdörtgen bir temel plana sahip olan *bouleuterion*'un oturma bölümü (*koilon/cavea*) yarım daire biçimlidir. En üst oturma sırasının arkasında yapının arka duvarına paralel yerleştirilen fil ayakları, olasılıkla yapının çatısını taşıyan destekleri oluşturuyordu. Söz konusu bu desteklerin yapının ön tarafında da olup olmadığı kazıların yetersizliğinden dolayı bilinmemektedir⁶. Orkestra çukurunun tamamı ile oturma basamaklarının bir bölümü hâlen toprak altında olan *bouleuterion*, yaklaşık 35,00 x 18,50 m. ölçülerindedir. Yarım daire planlı oturma bölümünü (*koilon/cavea*) çevreleyen güçlü harçlı duvarların varlığı yapının düz bir alanda inşa edildiğini göstermektedir. Günümüzde halen 12 oturma basamağı görülebilen oturma bölümü (*koilon/cavea*), beş merdiven sırası (*klimakes/scalaria*) ile dört bölüme (*kerdikdes/cunei*) ayrılmıştır. 35 cm. yüksekliğindeki oturma basamakları içbükey bir profil ile yaklaşık 5 cm. yüksekliğinde düz bir silmeye sahiptir. Gri Teos mermerinden işlenmiş olan oturma basamakları kendilerine bir temel oluşturan krem renkli dikdörtgen biçimli kumtaşı/kireçtaşı bloklar üzerine yerleştirilmiştir. Tüm oturma basamaklarının üst yüzeyindeki ayak koyma yüzeyleri oturma yüzeylerinden yaklaşık 2 cm. daha çukur yapılmıştır. 72 ile 88 cm. arasında değişen genişliğe sahip olan oturma bloklarının 36-37 cm.lik kısmı oturma alanıdır. *Koilon*'daki beş merdiven sırasının (*klimakes/scalaria*) genişlikleri 50-55 cm. ve derinlikleri 32-35 cm. arasında değişmekte olup rıht yüksekliği ise 16 cm.dir. Merdiven

3 Y. Bequignon - A. Laumonier, "Fouilles de Teos (1924)", *BCH* 49, 1925, 288, res. 4; P. E. Arias, *Il Teatro Greco* (1934) 119-120, res. 80). Ancak söz konusu her iki yayında da yapıdan bir tiyatro olarak bahsedilmektedir.

4 B. Öğün, "Teos Kazıları 1963", *TürkAD* 13,1, 1964, 116; P. Herrmann, "Eine berühmte Familie in Teos. Epigraphische Nachlese", içinde: C. Işık (derl.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens und des ägäischen Bereiches. Festschrift für Baki Öğün* (2000) 91-95 no.2-3.

5 N. Tuna, "Teos Araştırmaları 1995", *AST* 14,1, 1996 (1997) 223-224, res. 6, şek. 5.

6 R. Meinel, *Das Odeion. Untersuchungen an überdachten antiken Theatergebäuden* (1980) 170, dn. 286.

basamaklarının bazıları oturma basamakları ile birlikte işlenmiştir. Yapıya ait bir sahne binası ya da *scaenae frons*' un olup olmadığı kazıların yetersizliğinden dolayı bilinmemektedir. Ancak yapı içerisindeki yazıtlı heykel kaideleri ve yukarıda bahsedilen özellikler, yapıda M.S. 1. yüzyıldaki esaslı değişikliklere işaret etmektedir. Söz konusu yazıtlar, Tiberius Claudius Phesinos ve oğlu Tiberius Claudius Kalobrotos'u onurlandırmaktadır. Adı geçen kişilerin heykel kaideleri buluntu durumuna göre oturma basamakları üzerinde yer almaktaydı.

Teos'ta bulunan ve M.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen bir yazıt, o zamana kadar dilbilgisi (Gramatik) ve müzik öğretmenleri tarafından *gymnasium*' da yapılan genel okul sınavlarının (*ἀποδείξεις*) artık kentin *bouleuterion*' unda yapılacağına dair bilgi vermektedir⁷. Bu durum *bouleuterion*' un Geç Hellenistik Dönemde politik toplantıların yanı sıra retorik ve müzik gösterimleri için de kullanılmış olduğunu göstermektedir⁸. Teos'ta 1963 yılı Dionysos Tapınağı kazılarında ortaya çıkarılan ve yaklaşık M.Ö. 200 yıllarına tarihlenen uzun bir yazıt ise, Kral Antiokhos'un bronz bir heykelinin *bouleuterion*' a dikilmesi ve burada gerçekleştirilecek olan kült törenindeki kuralları içermektedir⁹. Yukarıda anılan yazıtların yardımıyla *bouleuterion*' un ilk evresini M.Ö. 3. yüzyıl sonu ile M.Ö. 2. yüzyılın başına; ikinci evresini ise yapı planı, tekniği ve onur yazıtları yardımı ile M.S. 1. yüzyıla tarihlendirmek mümkündür. *Bouleuterion*' da sürdürülecek olan yeni dönem kazı ve belgeleme çalışmalarının yapı hakkında daha ayrıntılı bilgiler sunacağı şüphesizdir.

Agora Tapınağı (Plan 5, Resim: 4)

Musa KADIOĞLU

Magnesia Zeus Sosipolis Tapınağı¹⁰ gibi olasılıkla *Agora*'nın içerisinde yer alan tapınak hakkında bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. *Bouleuterion*' un güneydoğusunda yer alan tapınak, ilk kez 1924 yılında Fransız araştırmacılar

7 W. Dittenberger, *Sylloge Inscriptiones Graecum* I-IV, 1915-24; 578, 11, 32-42.

8 D. Gneisz, *Das antike Rathaus. Das griechische Bouleuterion und die frühromische Cuiria* (1990) 43.

9 P. Herrmann, "Antiochos der Große und Teos", *Anadolu/Anatolia* 9, 1965, 45.

10 Bkz. C. Humann, *Magnesia am Maeander. Bericht über die Ergebnisse der Ausgrabungen der Jahre 1891-1893* (1904) 141 vd. Blatt 3; O. Bingöl, *Beyaz Kaşlı Artemis'in Kenti. Menderes Magnesias/Magnesia ad Maeandrum* (2007) 99, 110 vd.

tarafından Teos'ta yapmış oldukları araştırmalar kapsamında kısaca tanıtılmıřtır¹¹. İon düzenindeki tapınağın *portiko*'larla çevrili olduğu ve olasılıkla M.Ö. 2. yüzyıla tarihlendiği belirtilmektedir. Tapınağı çevreleyen *portiko*'ların köşelerinden birisinde bir onur yazıtı bulunmuştur. Yapının ilk rölöve planı, M. D. Uz'un bir ön çalışmasının ardından 1996 yılı yüzey araştırmalarında tamamlanmıřtır¹². *Bouleuterion*'un güneydoğusundaki *pronaos*, *naos* ve *opisthodomos* olmak üzere üç bölümden oluşturulan tapınak, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda inşa edilmiştir ve girişi güneybatıdandır. 2010 yılı belgeleme çalışmaları kapsamında ele alınan, moloz taş ve toprak yığını, ağaç ve makiler arasında kalan tapınağın planını kısmen çıkarmak mümkün olmuştur. Günümüzde sadece üst yüzeyleri görülebilen çift blok sıralı ve bölmeli olarak inşa edilen tapınağın dolgulu duvarları¹³, 110-120 cm. kalınlığındadır. Tapınağın uzun kenar duvarları ile *opisthodomos* duvarı yaklaşık 110 cm. ve *pronaos* duvar ise 120 cm. kalınlığındadır.

Yaklaşık 18,40 x 8,10 m. ölçülerindeki uzun dikdörtgen planlı tapınağın, *pronaos*'u, 5,50m, *naos*'u 12,70 ve *opisthodomos*'u ise 2,15 m. derinliğindedir. Bu ölçüleri ile *Agora* Tapınağı, oransal olarak Priene Athena Tapınađı¹⁴ ile benzerlik göstermektedir. Ancak daha küçük ölçülerde olduğu için D.M. Uz'un önerdiği gibi *tetrastyl-amphiprostylos* bir tapınak olabilir. Önümüzdeki yıllarda bu alanda sürdürülecek kazı çalışmaları tapınak hakkında daha fazla bilgiye ulaşmamızı sağlayacaktır. Tapınağın kuzeybatı *anta* duvarı önünde sadece bir yüzü görülebilen *Korinth* düzenindeki *anta* başlığı büyük olasılıkla tapınağa ait olmalıdır. Her ne kadar tapınağın güney terası yakınlarındaki mimari blokların *Agora*'nın kuzeydoğu bölümünden taşındığı belirtilse de,¹⁵ bu blokların da söz konusu tapınağa ait olması kuvvetle muhtemeldir.

11 Y. Bequignon - A. Laumonier, "Fouilles de Teos (1924)", *BCH* 49, 1925, 288.

12 N. Tuna, "Teos Araştırmaları 1996", *AST* 15,2, 1997 (1998) 323-325, Çiz. 1. Res. 1.

13 Duvar tekniği için bkz. Vitruvius II,8,7; A. Akarca, Şehir ve Savunması (1987) 109, 112, Şek. 58,4.

14 F. Rumscheid, *Küçükasya'nın Pompeisi: Priene Rehberi* (2000) 118 vd. res. 98.

15 N. Tuna, "Teos Araştırmaları 1996", *AST* 15,2, 1997 (1998) 325, dn. 2.

2010 yılında yapılan kazı çalışmaları kapsamında kent ve kentin çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında büyük bir bölümü yüzeyden takip edilebilen kent surunun planı, koordinatlı olarak ortaya çıkarılmıştır (Plan: 1). Bu çalışmalarda ön çalışma olarak, kent surunun çevresi, takip edilebilen sur kalıntılarından yararlanılarak, el GPS'i ile iz kaydı alınmış, sur kulesi olabilecek alanlar işaretlenmiştir. Surun takip edilemeyen kısmı ise arazi yapısından faydalanarak işaretlenmiştir. Kentin güneydoğusunda bulunan antik liman çevresi dışında tüm sur duvarı hattı zeytin ağaçları veya günümüzde kullanılan stabilize yol ile çevrenmiştir. Bu durum, toprak altında kalmış veya tahribata uğramış kent surunun takibini kolaylaştırmaktadır. Yapılan bu çalışma ile tam hassasiyetli olmasa da 1/25000 ölçekli harita üzerinde genel görünümü elde edilmiştir.

2011 yılı kazı sezonunda ise, kent surunun yüksek doğrulukla konumlarını saptayabilmek amacıyla rölatif konum belirleme teknikleri (Differential GPS) ile ölçümlerinin yapılarak, kule ve giriş olabilecek alanların kazılarının yapılması planlanmaktadır.

Yazıt Kataloğu

Mustafa ADAK

2010 yılı çalışmaları kapsamında Teos antik kenti dışında Seferihisar İlçesi, Sıgacık Mahallesi, Düzce ve Ula mış Köyleri'nde daha önceden bulunmuş olan ve hâlen görünürdeki yazıtların bir kataloğu yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışma kapsamında toplam 42 adet yazıt belgelenmiştir (Resim: 5). İncelenen yazıtların 19'unun daha önce yayımlanmış olduğu belirlenmiştir.

Bir kısmı parça halinde ele geçirilen yeni yazıtların arasında aşağıdakiler kent tarihi ve mimarisi hakkında önemli bilgiler içermektedir: Geç Hellenistik Döneme ait bir Dor arşitravı ile triglif-metop frizi; Teos'ta bir Demeter ve Kore Tapınağı'nın varlığını kanıtlamaktadır. *Lex sacra* kategorisine giren iki adet uzun yazıt Augustus ve Tiberius kültüne ışık tutmaktadır. Onesimos Anıtı veozan isimlerini içeren bir zafer yazıtı, Teos'ta Hellenistik Dönemde muhtemelen Dionysos kültü ile bağlantılı uluslararası musikî yarışmalarını belgelemektedir. Bu yarışmalara Maroneia, Pergamon ve Phokaia gibi kentlerden ozan ve müzisyenler katılmıştır. Mezar yazıtları arasında Lâtinçe bir yazıtın da bulunması, Teos'ta İtalya kökenli küçük bir azınlığın ikamet ettiğini göstermektedir.

Seferihisar İlçesi'nde Ballıkuyu mevkiinde su depo kapağı ve su deposunun duvarında yapı taşı olarak kullanılan toplam üç adet yazıt bloğu ile yine Seferihisar İlçesi'nde Vehbi Yılmaz'ın bahçesindeki su kuyusunun kenar taşı olarak kullanılan yazıtlı Dor arşitravı triglif-metop friz bloğu ve son olarak Sayın Hüsnü Ataç'ın bahçe duvarında harçsız yapı taşı olarak kullanılmış olan "Korsan Yazıt" bloğu Teos'taki ören yeri deposuna taşınmıştır.

Karagöl Antik Mermer Ocağı (Resim: 6)

D. Özlem YALÇIN

Seferihisar İlçesi, Karagöl mevkiinde bulunan antik taş ocağı, Teos antik kentinin 3 km. kuzeydoğusunda yaklaşık 100 m. çapında bir göl ve bu göl çevresindeki 200 m. çapındaki alanı kaplamaktadır.

Gölün kıyıdan itibaren aniden derinleşmesi ve güney kıyısında su seviyesinin altında basamak biçimli kaya yapısının varlığı, buranın bir dönem taş ocağı olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Buna ek olarak gölün çevresindeki 200 m. çapındaki alanda Antik Dönemde ocaktan çıkarıldığı üzerindeki yazıtlar ile de kanıtlanmış blokların mevcudiyeti ile gölün güneydoğusundaki Kayadibi (Taşdibi) mevkiinde bulunan antik ocak bu bölgenin kullanım nedenine ışık tutmaktadır.

Ocaklardan yüksek kaliteli siyah *Africano* ile kuvars ve demir oksit damarlı gri renkli mermer çıkarılmaktadır. Roma'da oldukça popüler olan *Africano* mermerine olan talebi karşılamak amacı ile ocak yapısı standart bir taş ocağından oldukça farklıdır. Ocak alanları arazi seviyesinin altındadır. Bu durum taşı ocaktan çıkarmak ve nakliye açısından sorunlu olsa da *Africano* mermerine olan yüksek talepler nedeniyle bu durum göz ardı edilmiş olabilir¹⁶. Bununla beraber, çevrede yaşayan halk ile yapılan görüşmelere göre gölün batısının zaman içerisinde dolduğu, topoğrafyanın değiştiği de öne sürülebilir.

Olasılıkla kısıtlı miktarda çıkarılan ve Roma'da Bazilika Aemilia, Augustus Forumu ve Marcellus Tiyatrosu'nun sahne binası gibi önemli yapılarda tercih edilen *Africano* bu sebeple Anadolu'da hiç kullanılmamış, çıkarılan tüm bloklar Roma'ya gönderilmiştir¹⁷. Yine aynı sebepten *Africano* mermeri heykel yapımına oldukça uygun olmasına rağmen çevrede ne sanat atölyeleri ne de taş ticareti ile uğraşıldığına dair bir ibare ya da arkeolojik kanıt bulunmamaktadır.

İşçileri imparatorluk esirlerinden, ustabaşı ve mühendisleri de imparatorluk personelinden seçilen ocakların Teos kenti ile doğrudan iletişim içerisinde olmadığı anlaşılmaktadır. Yakın çevre ile olan yegâne ilişkisi, gıda alışverişi olmalıdır. Bunun yöreye katkısı olabileceği düşünülmeyle birlikte, imparatorluk idaresinin baskısıyla gıda maddelerinin fiyatları aşağı çekilmiştir¹⁸. Yöreye hiçbir ekonomik katkısı olmayan ocaklarda çıkarılan mermerin isimlendirilmesinin dahi bu bölge ile alakası yoktur. Mermerin adı ocaklarda çalışan işçilere ithafen *Africano*, mermeri Roma'ya tanıtan Romalı hükümet adamı Licinius Lucullus'a (İ.Ö. 117-56) ithafen Luculleum'dur¹⁹.

16 T. Albustanlıoğlu, *Dokimeion Işığında Roma İmparatorluk Dönemi'nde Mermer Kullanımı: İmparatorluk Yönetimindeki Anadolu Mermer Ocaklarının İşletme Stratejisi ve Organizasyonu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, 293.

17 J. C. Fant, "Polikiloi Lithoi: The anomalous Economics of The Roman Imperial Marble Quarry at Teos", içinde: *Greek Renaissance in The Roman Empire . Papers From the Xth British Museum Classical Colloquium (BICS Suppl. 55)* 1989 207.

18 K. Erim – J. Reynolds, "The Copy of Diocletian's Edict on Maximum Prices from Aphrodisias in Caria with a Note on Marbles by M. Ballance", *JRS* 60, 120-141.

19 Plinius, *Naturalis Historia*, 36.49-50; T. Albustanlıoğlu, *Dokimeion Işığında Roma İmparatorluk Dönemi'nde Mermer Kullanımı: İmparatorluk Yönetimindeki Anadolu Mermer Ocaklarının İşletme Stratejisi ve Organizasyonu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, 296.

Bütün imparatorluk ocaklarında olduğu gibi Karagöl ocağında da üretim taşlar üzerindeki yazıtlar aracılığıyla kontrol edilmektedir. Genel olarak ocaklarda karşılaşılan yazıtlarda iki sayısal eleman bulunmaktadır. Bunlardan *locus sözcüğü ve ardından gelen sayısal değer, bloğun ocaktan çıkarıldığı yeri gösteren bir envanter numarasıdır. Binlerle ifade edilen locus numaralarıyla taş ile ilgili işlemlerin takip ve kontrolü yapılmaktadır. Her yıl baştan başlayan numaralandırma sistemi sayesinde bir yıl içerisinde ocaktan kaç blok çıkarıldığı takip edilebilmektedir*²⁰. Diğer bir sayısal değer olan “N” (*Numero*) ile bloğun Roma’ya gönderilmesi uygun bulunan kaçınıc blok olduğu belirtilmektedir.

Bloklar üzerinde yer alan “B” (*Bracchium*) ocağın bir bölümünü betimleyen coğrafi bir isim iken, “EXR” (*Exracione*) üretimin bir müteahhit kontrolünde yapıldığını göstermektedir²¹. Karagöl’deki bloklar üzerinde sıklıkla yer alan “COR” ibaresinin, bir yazıtta da ismi geçen *Corinthiani* isimli bir işletmeciyeye ait imza olduğu düşünülebilir²².

Karagöl ve çevresinde sürdürülen belgeleme çalışmalarında hem çevredeki yarı işli antik bloklar hem de Kayadibi mevkiindeki antik mermer ocakları tespit edilmiştir. Stabilize yol kenarına yığılmış olan mimarî bloklar, doğudan batıya doğru numaralandırılmıştır.

Hellenistik Dönemden itibaren önemli bir mermer ocağı olan (Teos Grisi ve *Africano*) Karagöl Antik Taş Ocağı 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı sınırları içerisinde kalan tescil harici taşınmazın T.C. Maliye Bakanlığı’ndan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na tahsisinin yapılması konusunda Teos Kazı Başkanlığı’nca gerekli başvuruda bulunulmuştur.

20 J. C. Fant, “Polikiloi Lithoi: The anomalous Economics of The Roman Imperial Marble Quarry at Teos”, içinde: *Greek Renaissance in The Roman Empire . Papers From the Xth British Museum Classical Colloquium* (BICS Suppl. 55) 1989, 214; T. Albustanlıoğlu, *Dokimeion Işığında Roma İmparatorluk Dönemi’nde Mermer Kullanımı: İmparatorluk Yönetimindeki Anadolu Mermer Ocaklarının İşletme Stratejisi ve Organizasyonu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, 118 - 119.

21 T. Albustanlıoğlu, *Roma İmparatorluk Döneminde Mermer Ocakları Organizasyonu*, 2011, 62, 71.

22 T. Albustanlıoğlu, *Dokimeion Işığında Roma İmparatorluk Dönemi’nde Mermer Kullanımı: İmparatorluk Yönetimindeki Anadolu Mermer Ocaklarının İşletme Stratejisi ve Organizasyonu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2006, 148.

1. Derece Arkeolojik Sit alanı içerisinde atıl olarak birbiri üzerine yığılmış, her birinin kendine has biçim, kesme tekniği ve Lâtince yazıtları olan antik blokların, söz konusu tescil dışı taşınmaz ve 68 ada 9 parsel üzerinde düzenlenerek Karagöl ile birlikte bir açık hava müzesine (Karagöl'den Roma'ya) dönüştürülmesi için hem İzmir 1 No.lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na hem de T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne başvuruda bulunulmuştur. Seferihisar İlçesi, Karagöl mevki 68 Ada 9 parselin 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde kalan bölümü (yaklaşık 9 hektar) hâlen çöp döküm sahası olarak kullanılmaktadır. Söz konusu parselin adı geçen düzenleme çerçevesinde Seferihisar Belediyesi'nce kamulaştırılması planlanmaktadır.

Sığacık Kalesi

D. Özlem YALÇIN

İzmir'in Seferihisar İlçesi Sığacık Mahallesi'ndeki kalenin geçmişi Selçuklular Dönemine dek uzanmaktadır. Bölgenin jeolojik yapısı nedeniyle şiddetli yer sarsıntılarıyla harap olan kale önce Aydınogulları Beyliği daha sonra da Osmanlılar Dönemlerinde tamir görmüştür. Ege Denizi'ndeki önemli stratejik konumunun Kaptan-ı Derya Piri Reis tarafından fark edilmesiyle Kanunî Sultan Süleyman'ın emri ile Parlak Mustafa Paşa idaresinde Teos harabelerinden getirtilen taşlar kullanılarak M.S. 1521 - 1522 yıllarında onarılan yapı şimdiki görünümüne kavuşmuştur.

Kale'nin onarım gördüğü yıllardaki görünümü hakkındaki detaylı bilgiyi 17. yüzyıl seyyahlarından Evliya Çelebi'den alıyoruz:

"...dört köşedir ve çepeçevre büyüklüğü 60 adımdır. Duvarının boyu on mimar arşını yüksektir. Dört tarafında asla hendeği yoktur, zira gayet alçak kumsal yerde yapılmıştır. Bir karış kadar yeri kazsan su çıkar, hendeğe muhtaç değildir. Yıldız ve batı taraflarında derya döver sağlam duvarlardır. Gerisi tarafları kara taraflardır.

Üç kapısının biri limana, batı tarafa açılır. Kibleye bakar kara tarafında Ayasuluk ve Kuşadası Kapısı ve doğuya bakar Sivrihisar Kapısı.

Deniz kıyısı tarafı köşesinde iç kale bulunmaktadır. Büyüklüğü 400 adım kaleciktir...’’²³

Kalenin Kuşadası, Ayasuluk ve Seferihisar adında üç ayrı kapısı vardır. ‘Seferihisar Kapısı’ da denilen doğudaki kapıda bulunan ve ‘Barbaros Halil Paşa kemeri’ olarak adlandırılan kemerin üst bölümü tamamen yıkılmış durumdadır. Deniz üssünde; bir dış kale, bir de koğuş tabir edilen askerlerin günlük hayatını ve eğitimini geçirdiği iç kale ile bu iç kalenin denize bakan kısmında iki burç ve iki kapı bulunmaktadır. Burçların kuzeye bakan avlu duvarlarında 1,20 m.ye 0,50 m. ebadında 3,00 m. aralıklı mazgallar bulunmakla beraber şu anda bazıları kapatılmış durumdadır.

Kale duvarları üzerinde bazı evlerin ikinci katı yükselirken duvar aralarında bazı ev duvarları ve pencerelerinde Teos’tan gelen taşlar görülmektedir. Kalenin kuzey, doğu ve güney duvarları korumuş olmakla beraber batı ve kuzeybatı duvarları buradaki yerleşim sebebiyle takip edilememektedir. Günümüz yerleşimcilerinin düzenlemeleri ile duvarlar yıkılarak yeni binalar yapılmıştır. Kale içindeki evler bitişik düzende olup bazıları tek bazıları iki katlıdır. Evlerin çoğunluğu kerpiçtendir, büyük bölümünün içinde iç avlu bulunmaktadır. Bitişik düzendeki evler ve avluları sebebiyle kalenin duvarları iç taraftan yeterince incelenememiş envanter çalışması yapılamamıştır.

Olasılıkla Teos kentinden devşirilerek kullanılan mimarî elemanların envanter çalışmasına kuzey duvarını bahçe duvarı olarak kullanan lokantadan itibaren başlanmış ve yine bu lokantanın batısı ve bahçe duvarında bitirilmiştir. Kuzey duvarının genel görünümüne ait fotoğraflar doğu-batı; uzantılı olarak numaralandırılmıştır. Aynı şekilde doğu duvarı güney-kuzey; güney duvarı batı-doğu; batı duvarı kuzey-güney; kuzeybatı duvarı ise kuzeydoğu-güneybatı uzantılı olarak numaralandırılmıştır.

---

23 Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Günümüz Türkçesiyle) 9. kitap, 1. cilt (Haz. S. A. Kahraman) 2011, 142 - 143.

Daha önce bahsedildiği üzere kale içindeki yapıların konumu nedeniyle iç duvarlarda envanter ve genel fotoğraflama çalışması yapılamamıştır. Kaydı alınabilen yalnızca kuzeybatı ve kuzey duvarları ile iç kale olmuştur. Kuzeybatı duvarının genel görünümüne ait fotoğraflar yine kuzeydoğu-güneybatı uzantılı; kuzey duvarının iç genel görünümüne ait fotoğraflar ise batı-doğu uzantılı olarak numaralandırılmıştır.

Kale duvarlarındaki devşirme malzemenin numaralandırılma sistemi bulunduğu duvar yönünün ilk harfi (Kuzey: K gibi), ardından mimarî malzeme ise “M” yazıt ise “Y” kodları kullanılarak daha sonra da sıra numarası verilerek yapılmıştır. Her biri fotoğraflanmış, ebadı ölçülmüş ve kaydı alınmıştır.

Yapı genelinde bir tanesi girlandlı friz bloğu (KM10) olan, diğerleri üzerlerinde herhangi bir bezeme tespit edilemeyen 53 adet mimarî blok ile iki adet Grekçe yazıt tespit edilmiştir. Girlandlı friz bloğu kalenin dış kuzey duvarı üzerindedir. Yazıtlardan biri yine kuzey dış duvarı üzerindedir ve üzerinde 6 satır Grekçe yazıt bulunmaktadır. Diğeri ise batı dış duvardadır ve üzerinde 34 satır Grekçe yazıt yer almaktadır. Mimarî elemanların büyük bir kısmını üç ya da iki *faskia*’lı kemer taşları oluşturmaktadır. Doğu duvarı üzerinde (DM11) Teos Dionysos Tapınağı’nda da benzerleri görülen Dor *geison*’u bulunmaktadır. Profil veren az sayıda parçaya ilâveten yivli ya da düz sütun tamburları da yapıda kullanılmıştır. Güney duvarında bulunan (GM3) ve yine profil veren bir parça da olasılıkla bir mezar steline ait olmalıdır. Doğu duvarında bulunan ve erken olarak tarihlenebilecek, bezemeleri epeyce tahribat görmüş iki örnek (DM1 ve DM15) dışında genel olarak bloklar gri Teos mermerinden ve kireçtaşındandır.

D. M. Uz’un Teos’taki Dionysos Tapınağı adlı doktora tezinde bahsi geçen ve güney kapısında olduğu rivayet edilen arkaik silme ve Hellenistik volüte rastlanmamıştır. Bununla beraber güney kapısı üzerinde olasılıkla bu parçaların yerleri olduğu düşünülen kısımlar boştur. Ören yeri bekçisi İbrahim Barın, bahsi geçen eserlerin D. M. Uz tarafından Teos’taki depoya getirilerek deponun bahçesine gömüldüğünü bildirmiştir. Kalenin çevresinin el GPS ile iz kaydı alınmış, envantere alınan bloklar yine GPS cihazına envanter numarası ile kaydedilmiştir.

2010 yılı Teos arkeoloji projesi kapsamında yukarıda da bahsedildiği gibi sayısal kent planının oluşturulması ve görünürdeki yapıların belgeleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapıların mevcut durumlarının daha rahat anlaşılabilmesi ve ölçümlerin sağlıklı yapılabilmesi amacıyla Dionysos Tapınağı, Tiyatro, *Bouleuterion* Arkaik Kutsal Alan, *Agora* Tapınağı, Antik Güney Liman, Dionysos Tapınağı'nın güneyinde bulunan sarnıç ve kenti çevreleyen Hellenistik Dönem sur hattının Dionysos Tapınağı'nın batısından limana kadar devam eden bölümünde temizlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmalar sonucunda Dionysos Tapınağı, Tiyatro, *Bouleuterion*, *Agora* Tapınağı, Sarnıç ve Hellenistik Sur hattının sayısal ölçümleri yapılarak söz konusu yapılar kent planına işlenmiştir. Dionysos Tapınağı'ndan doğu ve güneye doğru kentin daha rahat gezilebilmesi için geçici güzergâhları belirlenmiş ve bu yolların ot temizliği de gerçekleştirilmiştir. 2011 yılı çalışmalarında söz konusu gezi yollarının kesin olarak belirlenmesi ile yerleştirilecek yön levhaları ve tanıtıcı panolar kentin daha rahat ve anlaşılır biçimde gezilebilmesini sağlayacaktır.

Dionysos Tapınağı Kazı Çalışmaları (Resim: 7-9)

2010 yılı kazı çalışmalarının ilki Dionysos Tapınağı'nda, *temenos* alanının kuzeybatısında iki alanda gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalar *temenos* alanının sınırlarının anlaşılmasına ve daha önce yapılan çalışmaların teyidinde yönelik olmuştur.

R. P. Pullan tarafından 1863 yılında²⁴ araştırılan Dionysos Tapınağı *temenos* alanı 1924 yılında Fransız araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen

24 The Society of Dilletanti, Antiquities of Ionia, Vol. IV, 1881, s. 38-39, pl. XXII-XXV.

sondajlarla kısmen belirlenmiş ve planı çıkarılmıştır²⁵. 1962-67 yıllarında ise B. Ögün ve Y. Boysal'ın yaptığı kazılar ile tapınak ve çevresi büyük oranda açığa çıkarılmıştır²⁶. 1987'de mimar D.M. Uz "Teos'daki Dionysos Tapınağı" adlı doktora tezi kapsamında tapınak ve *temenos* alanı ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapmıştır²⁷. Yapılan sondajlara dayanarak tapınağı ve onu çevreleyen *stoa*'lar ile *temenos* duvarının planları çıkarılmıştır. Aradan geçen zamana dayalı olarak söz konusu sondaj ve duvarlar büyük oranda tekrar toprak ile kapanmıştır.

2010 yılı Dionysos Tapınağı belgeleme çalışmalarında kutsal alanın sınırlarının kesin olarak ortaya konulabilmesi için yapı ve yapı çevresinde temizlik çalışmaları yapılmıştır. Özellikle, önceki yıllarda büyük oranda açığa çıkarılmış olan batı *temenos* duvarı, tapınağın batı *krepidoma*'sı hizasına denk gelen bölümünden itibaren zamanla oluşan dolguya rağmen kuzeye doğru takip edilebilmektedir. Bu alanda başlatılan temizlik çalışmalarında kuzeye doğru ilerledikçe dolgunun artması nedeniyle, çalışmalara sondaj olarak devam edilmesine karar verilmiştir. Batı *temenos* duvarının kuzey bölümünde 1,10 m, genişliğinde ve 17,50 m, uzunluğundaki Sondaj 1 (DTS1) ile batı *temenos* duvarının ilk sırası açığa çıkarılmıştır. 80-85 cm, genişliğinde ve 26-28 cm, yüksekliğindeki duvarın bu ilk sırası kenetlerle birbirine bağlanmış, çift sıra hâlinde düzensiz dörtgen bloklarla örülmüştür. Aynı zamanda batı *stoa*'nın arka duvarını da oluşturan Batı *temenos* duvarına ait blokların kuzeye doğru devam etmemesi fakat, doğuya dönerek bir köşe de yapmaması üzerine çalışmalara bu alanda ara verilmiş ve yaklaşık 30,00 m. doğuda yüzeyde yer yer takip edilebilen temel bloklarının batı *temenos* duvarı ile olan ilişkisi araştırılmıştır. 09-10.08.2010 tarihlerinde gerçekleştirilen ve kuzey-güney doğrultusunda 1,95 m. genişliğinde, doğu-batı doğrultusunda 24,00

25 Y. Bequignon - A. Laumonier, "Fouilles de Teos (1924)", BCH 49, 1925, 291-298, fig. 5-7, pl. VIII-IX.

26 B. Ögün, "Teos Kazıları 1963", *TürkAD* 13,1, 1964, 115, Y. Boysal, "Teos Kazısı 1965 Yılı Kısa Raporu", *TürkAD* 14, 1965 (1967) 231-233.

27 D.M.Uz, Teos'daki Dionysos Tapınağı, Dokuz Eylül Üniversitesi, yayınlanmamış doktora tezi, 1987; D. M. Uz, "Teos Dionysos Tapınağı Temenos Alanı", *AST* 3, 1985 (1986) 227-242; D. M. Uz, "The temple of Dionysos at Teos", içinde: W. Hoepfner - E.-L. Schwandner (derl.), *Hermogenes und die hochhellenistische Architektur. Internationales Kolloquium in Berlin vom 28.-29. Juli 1988* (1990) 51-61.

m. uzunluğundaki kuzey *stoa* Sondaj-1'de gerçekleştirilen kazı çalışmaları sonucunda söz konusu temel bloklarının kuzey *Stoa*'nın tapınağa bakan iç yüzünün temeline ait olduğu kesinlik kazanmıştır. *Temenos*'un batı duvarının 6,00 m. doğusunda hem güneye hem de kuzeye dönerek köşe yaptığı görülen *stoa* temelinin doğu-batı doğrultusunda 24,00 m.lik bölümü açığa çıkarılmıştır. Bir ve iki sıra hâlinde, düzensiz yerleştirilmiş dörtgen kireç taşı bloklardan oluşan 1,35 m. genişliğindeki kuzey *stoa* temelinin tapınağa bakan iç sırası üzerinde *stylobat* bloklarının yerleştirme izleri ve kanıtma yuvaları bulunmaktadır. Kuzey *stoa* temelinin hem batı hem de kuzey *temenos* duvarı ile ilişkisini anlamak amacı ile çalışmaların her iki yönde devam ettirilmesi düşünüldüyse de, kazı alanında bulunan mimarî blokların henüz belgelenmemiş olması nedeniyle çalışma durdurulmuştur. Ara verilen çalışmalara 07.09.2010 tarihinde devam edilmiş ve batı *temenos* duvarı üzerinde gerçekleştirilen Sondaj-1'in kuzeyinde duvarın kuzey köşesi tekrar araştırılmıştır. Sondaj-2 olarak adlandırılan ve kuzey-güney doğrultusunda gerçekleştirilen kazı çalışmalarında, batı *temenos* duvarının ilk sırasına ait duvar bloklarının taşınmış olduğu, ancak duvara ait temel bloklarının korunmuş olduğu tespit edilmiştir. *Temenos* duvarı temelinin kuzeye doğru 7 m. boyunca devam ettikten sonra doğuya döndüğü görülmüş ve *temenos*'un kuzey duvarı ile batı duvarının birleştiği köşe açığa çıkarılmıştır. Doğuya doğru 2 m. boyunca sürdürülen kazı çalışmalarına bu alanda son verilmiştir. Söz konusu her iki alanda yapılan kazı çalışmaları sırasında dolgu toprak içerisinden az sayıda seramik parçası ele geçirilmiştir. *Temenos*'un kuzeybatı köşesinde yapılan çalışmalarda ise 1 adet pişmiş toprak ağırlık ile 1 adet bronz sikke ele geçirilmiştir.

Hellenistik Sur Kazı Çalışmaları (Resim: 10)

Kenti çevreleyen savunma duvarları ile ilgili ilk çalışmalar 1924 yılında Fransız araştırmacılar tarafından yapılmış ve genel hatları ile surun planı çıkarılmıştır²⁸. Sonraki yıllarda yapılan araştırmalar ile sur hattının 1925

28 Y. Bequignon - A. Laumonier, "Fouilles de Teos (1924)", BCH 49, 1925, Pl. VII.

yılında yayınlanan planda gösterildiği gibi dikdörtgen planda olmadığı ve bu planda bazı hata ve eksiklerin olduğu anlaşılmıştır. Hellenistik Dönem savunma duvarları özellikle kentin batısında kuzey-güney doğrultusunda Antik Liman'a kadar takip edilebilmektedir. Hem tarihsel ve epigrafik kaynaklara dayanarak hem de duvar işçiliğine göre M.Ö. 3.yy.ın başında inşa edilmiş olduğu düşünülen Hellenistik Dönem kent suru kireç taşından *rectagonal* tarzda örülmüştür. Dionysos Tapınağı'nın batısında kalan iyi korunmuş bir alanda 1924'te Fransız araştırmacılar²⁹ ve 1962'de Y. Boysal ve B. Ögün³⁰ tarafından yapılan çalışmalarda duvarın kente bakan iç cephesi açığa çıkarılmıştır. Surun iç duvarı tapınağın batısındaki alanda kuzey-güney doğrultuda yer yer takip edilebilmektedir.

2010 yılı kazı çalışmaları kapsamında öncelikli olarak Boysal-Ögün kazılarında 'B Çukuru' olarak adlandırılan sondajın üst kısmında hem surun genişliğini saptamak ve duvarın niteliğini anlamak, hem de önceki yıllarda yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçların teyit edilmesi amacı ile kazı çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca bu çalışmalar ile B çukurunun güneyinde toprak altında takip edilebilen, sur duvarının iç (doğu) yüzüne bitişik ikinci duvar yapısının anlaşılması da hedeflenmiştir. 11.08.2010 tarihinde başlayan kazı çalışmaları Hellenistik Sur-Sondaj 1, 2, 3 ve 4 (S1, S2, S3 ve S4) olarak adlandırdığımız dört sondaj ile 01.09.2010 tarihine kadar sürdürülmüştür. Doğu-batı yönünde 4,25 m. kuzey-güney yönünde 7,00 m. ölçülerindeki S1 sondajında sur duvarının üst kısmı tamamen ortaya çıkarılmış ve bu alanda surun genişliğinin 4,00 m. korunan yüksekliğinin 3,10 m. olduğu tespit edilmiştir. P1 poligonuna göre -33 cm. derinlikte, güneye doğru devam eden surun dış yüzünün asfalt yolun altında kalması nedeniyle S1 sondajındaki kazı çalışmasına devam edilmemiştir.

Duvarın kente bakan iç kısmının üstünde 1,60 m. ve surun iç kısmına bitişik ikinci duvarın üstünde 1,60 m. olmak üzere, doğu-batı doğrultusunda toplam 3,20 m. genişliğinde, kuzey-güney doğrultusunda 9 m. uzunluğundaki

29 Y. Bequignon - A. Laumonier, "Fouilles de Teos (1924)", BCH 49, 1925, 286, Fig. 3.

30 Y. Boysal - B. Ögün, "Teos Kazısı 1962 Kısa Raporu", *TürkAD* 12,1, 1962 (1964) 12; Y. Boysal, "1962 Senesi Teos Kazıları Hakkında Kısa Rapor", *TürkAD* 12,2, 1963 (1965) 6.

S2 sondajı ile çalışmalara güneye doğru devam edilmiştir. Çalışma ile sur duvarının iç yüzü ve buna bitişik ikinci duvarın üstü tamamen açılmıştır. Surun kente bakan tarafında kalan ikinci duvar, asıl sur ile organik bir bağ oluşturmadan fakat sura bitişik olarak, kireç taşı bloklardan *rectagonal* tarzda atkılı örgü ile yapılmıştır. Bu duvarın işlevinin anlaşılması amacıyla çalışmalar S3 sondajı ile güneye doğru 13,00 m. daha devam ettirilmiştir. 'B çukuru' olarak adlandırılan sondajın güney sınırından başlayarak güneye doğru devam eden duvarın üzeri tamamen açılmış ve 10 m. güneyde bir merdiven sırasının bulunduğu görülmüş ve 30-35 cm. genişliğinde ve 23-28 cm. rıh yüksekliğine sahip 6 basamak ortaya çıkarılmıştır. Basamakların varlığı ile surun kente bakan iç kısmında yer alan duvarın aslında bu basamakların alt yapısını oluşturduğu anlaşılmıştır. Söz konusu merdiven büyük bir olasılıkla surun dış kısmında yer alan bir kuleye çıkışı sağlamaktadır. Stabilize yolun altında olduğu düşünülen kulenin varlığının 2011 yılı çalışmalarında yapılacak jeofizik ve kazı çalışmaları ile saptanması, plan ve ölçülerinin belirlenmesi planlanmaktadır.

2010 yılı Hellenistik Sur kazı çalışmalarında son olarak, S1 açmasının batısında sur duvarının dış cephesinin nasıl olduğunu belirlemek amacı ile 2x1 m. ölçülerinde S4 olarak adlandırdığımız küçük bir sondaj gerçekleştirilmiştir. Surun iç kısmında görülen *rectagonal* tarzdaki düzgün duvar yapısının dış tarafta da aynı olduğu görülmüş, P1 poligonuna göre -0,68 m. kotta çalışmalara son verilmiştir. Toplam 4 sondaj hâlinde gerçekleştirilen 2010 yılı Hellenistik Sur kazı çalışmaları sırasında Arkaik Döneme tarihlenen 8 adet yuvarlak formlu pişmiş toprak ağırlık, 1 adet M.Ö. 3. yy.a tarihlenen bronz Teos sikkesi³¹, 1 adet bronz Nero Dönemi sikkesi, 1 adet olasılıkla M.Ö. 3-2. yy.a tarihlenen bronz sikke, Geometrik Dönemden Hellenistik Döneme kadar farklı dönemlere tarihlenen çok sayıda seramik parçası, figürin parçası, metal obje ve cam parçaları ele geçirilmiştir. Söz konusu buluntuların geniş bir tarihsel süreç göstermesi vefarklı döneme tarihlenen buluntuların aynı tabakada ele geçirilmesi surun bu kesiminin zaman içerisinde batıdaki yamaçlardan gelen akıntı toprak ile dolmuş olduğunu göstermektedir.

31 Benzeri için bkz. SNG Fitzwilliam 4593.

Sur üzerinde yapılan kazı çalışmaları tamamlandıktan sonra gerçekleştirilen çevre düzenlemesi ile hem ziyaretçilerin hem de araçların güvenliği açısından kazı yapılan alan tel ile çevrilmiş ve uyarı levhaları yerleştirilmiştir. Hellenistik Kule'ye çıkışı sağlayan basamaklar ise ziyaretçilerin daha güvenli ve kolay bir şekilde Dionysos Tapınağı'na girebilmeleri için iniş yolu olarak düzenlenmiştir.

Güney Nekropol Çalışmaları

03 Ekim 2010 tarihinde tamamlanan 2010 yılı Teos antik kenti kazı ve restorasyon çalışmalarına antik kentin güney nekropolünde devam edilmiştir. 18-19 Ekim 2010 tarihinde yoğun yağışın yol açtığı erozyonla tatil sitelerinden plaja bağlantı sağlayan stabilize yolda mezarların ortaya çıktığı 19 Ekim 2010 tarihinde ören yeri bekçisi İbrahim Barın tarafından tespit edilmiş ve kazı başkanlığına bildirilmiştir. 20 Ekim 2010 tarihinde İzmir Arkeoloji Müze Müdürlüğü uzmanlarınca yerinde yapılan incelemede birçok mezarın görünür hâle geldiği ve pişmiş toprak *unguentarium*'lar ile bronz bir aynanın bulunduğu rapor edilmiştir. Durum üzerine Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden kurtarma kazısı izni kazı başkanlığına talep edilmiş, 22.10.2010 tarih ve 219849 sayılı Genel Müdürlük izniyle 23.10.2010 tarihinde kurtarma kazılarına antik kentin güney nekropolünde başlanmıştır. Erozyona uğrayan alanda toplam 7 adet mezardan 6 tanesinin eski yıllarda tahribata uğradığı ve birisinin sağlam olarak korunmuş olduğu tespit edilmiştir.

En batıda yer alan 1 No.lu mezar ana kayaya oyulmuş sanduka mezar tipinde olup oldukça iyi korunmuştur. Kireç harcı ve 30x15x6,5 cm. ölçülerindeki tuğlalarla inşa edilmiş olan mezarın üzeri üç adet dikdörtgen kireçtaşı blokla kapatılmıştır. Mezarın içi tamamen temizlenmiş olmasına karşılık, mezar içerisinde ne iskelete ait kemik kalıntıları ne de herhangi bir eser bulunmuştur. Mezarın Antik Dönemde ve sonrasında soyulmuş olduğu mezar kapak taşlarının muntazam birleşmemesinden ve içerisinde hiçbir buluntuya rastlanmamasından anlaşılmaktadır. Yaklaşık 30 cm. kalınlığında ve yüzeyde görülen kapak taşları, 210 x 100 x 49 cm. ölçülerindeki kuzeydoğu-güneybatı yönlü mezarı muntazam bir şekilde kapatmaktadır.

2 No.lu mezar olarak adlandırılan mezar, müze uzmanlarınca tespit edilen ve yüzeyinde bir adet bronz ayna ve pişmiş toprak *unguentarium*'ların bulunduğu mezardır. Pişmiş toprak çatı kiremidinden yapılmış olan ve çok kötü korunan bu mezarda müze uzmanlarının bulduğu eserler dışında her hangi bir eser rastlanmamıştır.

3 No.lu mezarın sadece pişmiş toprak tabanına ait bir parça tespit edilmiş olup yüzeyde yer alan bu parça dışında mezarın geri kalan kısmı korunmamıştır. Bu mezarın tabanı yüzeyden yaklaşık 20 cm. aşağıdadır.

4 No.lu mezar kuzeydoğu-güneybatı istikametinde, kısa kenarları pişmiş toprak kiremit, kuzey duvarı kayrak taşlarla inşa edilmiştir. Uzun dikdörtgen biçimli mezar ana kayaya oyulmuştur. Sadece mezarın yaklaşık 20-25 cm.lik alt bölümü koruna gelmiştir. 200 x 40 x 25 cm. ölçülerindeki mezar içerisinde başucunda üç parça halinde bir adet iç formu *unguentarium*, orta kısmında yanık izleri ve ayakucunda bir adet demir *strigilis* (üç parça hâlinde) ve 5 adet iç formu *unguentarium* boyun-ağız parçası ele geçirilmiştir. Toprak seviyesinden yaklaşık 30-40 cm. derinlikte ortaya çıkarılan mezar içerisinde yanık kül ve kemiklerin oluşu *kremasyon*'a işaret etmektedir.

5 No.lu mezar olarak adlandırılan yerde harçlı bir duvar ortaya çıkarılmış olup mezar tespit edilememiştir. Su akıntı yatağında görülen çatı kiremit kalıntıları 6 No.lu mezar olarak adlandırılmış ancak bu alanda yapılan çalışmalarda herhangi bir buluntuya ya da mezara rastlanmamıştır.

Stabilize yolun ortasında kuzeybatı-güneydoğu yönlü olarak tespit edilen mezar 7 numara ile numaralandırılmıştır. Ana kayaya oyulan söz konusu mezar 135 x 70 x 25 cm. ölçülerindedir. Mezarın sadece güneydoğu ve güney kenarı pişmiş toprak kiremitten yapılmıştır. Üzeri ise 67 x ~50 cm. ölçülerindeki pişmiş toprak çatı kiremidi ile kapatılmıştır. İki çatı kiremidine ait parçalar ortaya çıkarılmıştır. Güneybatı uçta söz konusu çatı kiremidi mezarın içerisine düşmüş ve mezar içerisindeki pişmiş toprak urna kabını parçalanmıştır. Urna etrafında görülen kül ve yanık kemik parçaları bu mezarda da *kremasyon*'un uygulandığını göstermektedir.

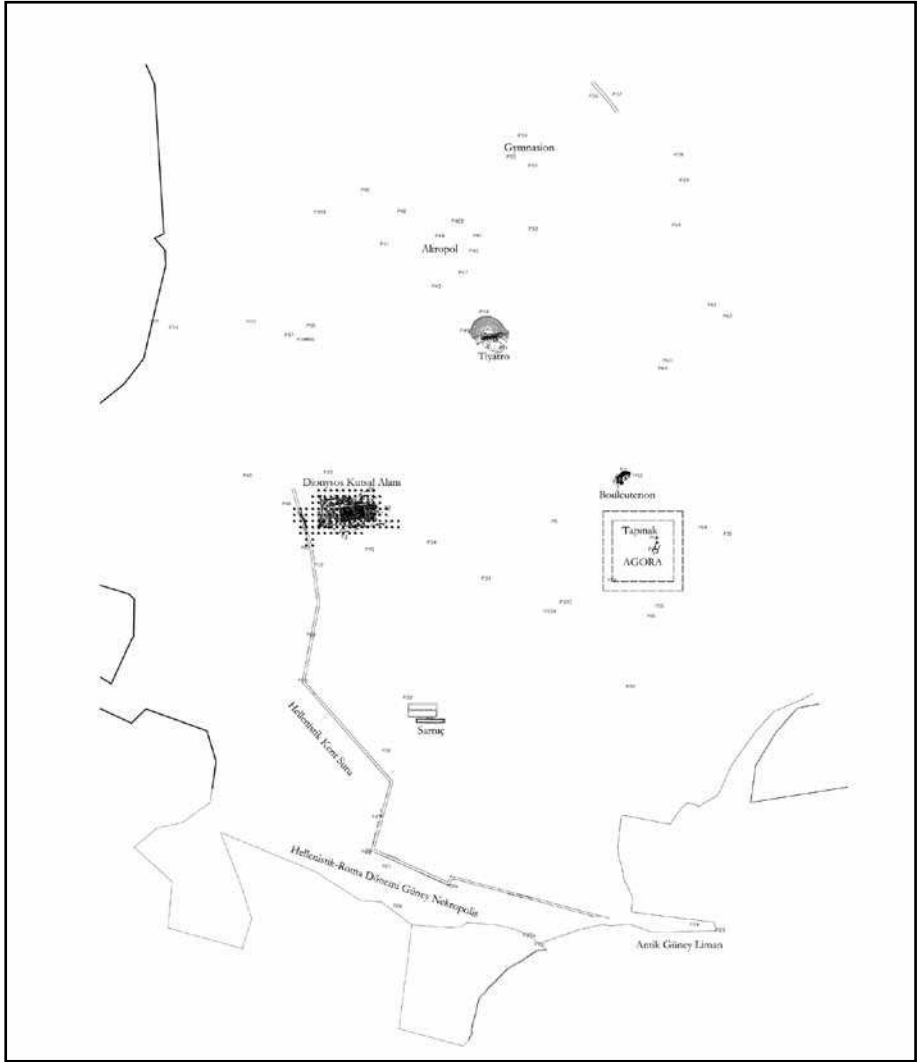

Bu alanda bulunan mezarlar yol içerisinde kalmaları nedeniyle daha fazla tahribata uğramamaları için toprakla kapatılmıştır. Bu nekropolde daha geniş kapsamlı çalışmaların yapılması 2011 yılı kazı sezonunda planlanmaktadır. Söz konusu kurtarma kazılarında bulunan üç adet etütlük eser İzmir Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

Bekçi Kulübesi- Kazı Deposunda Yapılan Çalışmalar

Dionysos Tapınağı'nın güney batısında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait bekçi kulübesi ve kazı deposu olarak kullanılan bir bina bulunmaktadır. 2010 yılı Teos arkeoloji çalışmalarının öncelikli hedeflerinden biri de bu binanın onararak yeniden düzenlenmesiydi. Söz konusu yapı, hem ören yeri bekçisinin ikamet ettiği hem de özellikle 1960'lı yıllarda Dionysos Tapınağı'nda yapılan çalışmalar sırasında ele geçirilen etütlük nitelikteki mimarî parçaların korunduğu bir depo olarak kullanılmaktadır. Fizikî koşullar açısından son derece yetersiz ve bakımsız durumdaki yapının işlevinin daha sağlıklı ve kullanışlı bir şekilde devam ettirilebilmesi amacı ile kazı sezonunun başından itibaren Seferihisar Belediyesi ve Ankara Üniversitesi'nin destekleri ile çeşitli onarım çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda yapı tamamen boşaltılarak temizlenmiş ve boyanmış, yeni raf ve dolaplar yerleştirilerek depolamanın daha düzenli olması sağlanmıştır. Bina içerisinde düzensiz bir şekilde istiflenmiş eser kasaları ile bahçede yer alan eserler tek tek temizlenerek fotoğrafla belgelenmiştir. Söz konusu kasaların 1980'li yıllarda sınıflandırıldığı tespit edilmiş, ancak hem depo içerisinde hem de bahçede korunan eserlerin buldukları yer, tarih ve buluntu durumları ile ilgili herhangi bir düzenli kayıt tutulmamış olması (tutulmuş olsa dahi bu kayıtların elimizde olmaması) depodaki eserlerin düzenleme ve sınıflandırma çalışmalarını oldukça güçleştirmiştir. Üzerinde buluntu yılı ve yeri yazan az sayıdaki parçadan anlaşıldığı kadarı ile söz konusu eserler daha çok 1985-1991 yıllarında Dionysos Tapınağı'nda yapılan çalışmalarda ele geçirilen mimarî parçalardan oluşmaktadır. Ayrıca, aynı yıllarda Akropol ve Agora Tapınağı civarında ele geçirilen yüzey buluntularının yer aldığı

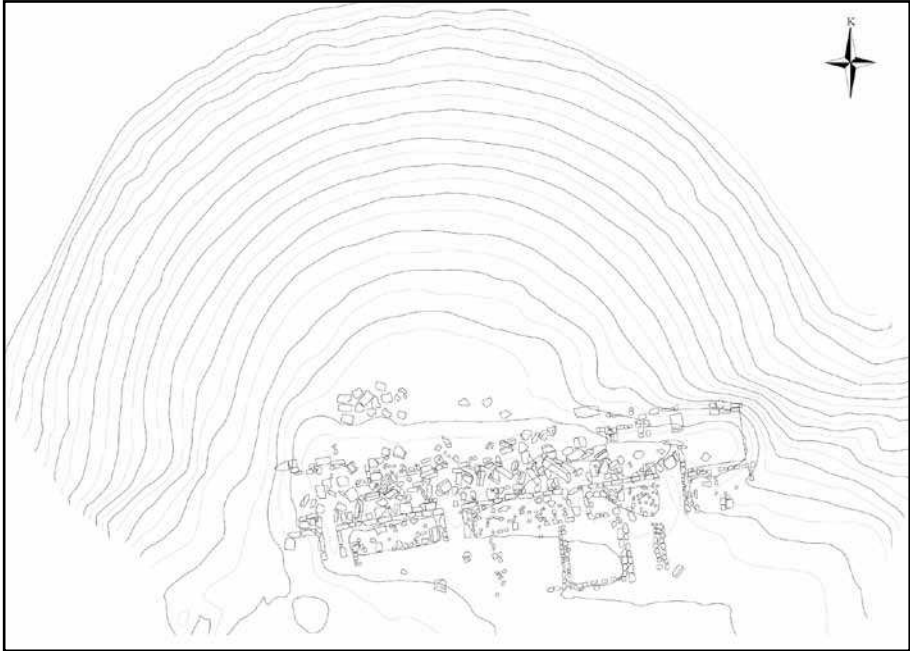
kasaların içinde Y. Boysal ve B. Öğün'ün 1960'lı yıllarda yaptığı çalışmalarda ele geçirilen bazı parçaların da bulunduğu tespit edilmiştir. 2004 yılında Seferihisar'ın Kültürel Mirasını Koruma ve Kültürel Turizme Kazandırılması Projesi (SRAP) tarafından kent genelinde yapılan temizlik ve araştırmalar kapsamında ele geçirilen 4 kasa hâlindeki seramik parçaları da depoda bulunmaktadır. Yapının bahçesinde dağınık halde bulunan eserler ise çeşitli yıllarda kentin farklı alanlarından getirilmiş mimarî elemanlar, heykeltıraşlık eserleri ve yazıtlardan oluşmaktadır. Binadaki onarım ve yenileme çalışmalarının ardından mimarî, friz, heykel, yazıt ve seramik parçaları toplam 64 kasa hâlinde depoya yerleştirilmiştir. Depoda yürütülen çalışmalar sırasında kasaların arasında ele geçirilen ve çeşitli yıllarda yüzey buluntusu olarak kaydedilmiş 4 adet bronz sikke ise İzmir Müze Müdürlüğü'ne teslim edilmiştir. Bahçede yer alan büyük boyutlu mimarî elemanlar ile yazıt blokları depoya sığmamaları nedeniyle yapılan bir düzenleme ile bahçede bırakılmıştır. Ayrıca Hellenistik Sur'da yürütülen çalışmalar sırasında surun iç kısmında ters çevrilmiş olarak duran Dionysos Tapınağı'na ait iki adet friz bloğu da taşınarak deponun bahçesine yerleştirilmiştir. Önümüzdeki yıllarda yeni bir kazı deposunun yapılması ile hem mevcut depoda bulunan eski buluntuların hem de yeni kazılar sonucunda ele geçirilen buluntuların daha sağlıklı ve güvenli bir şekilde korunması sağlanacaktır.

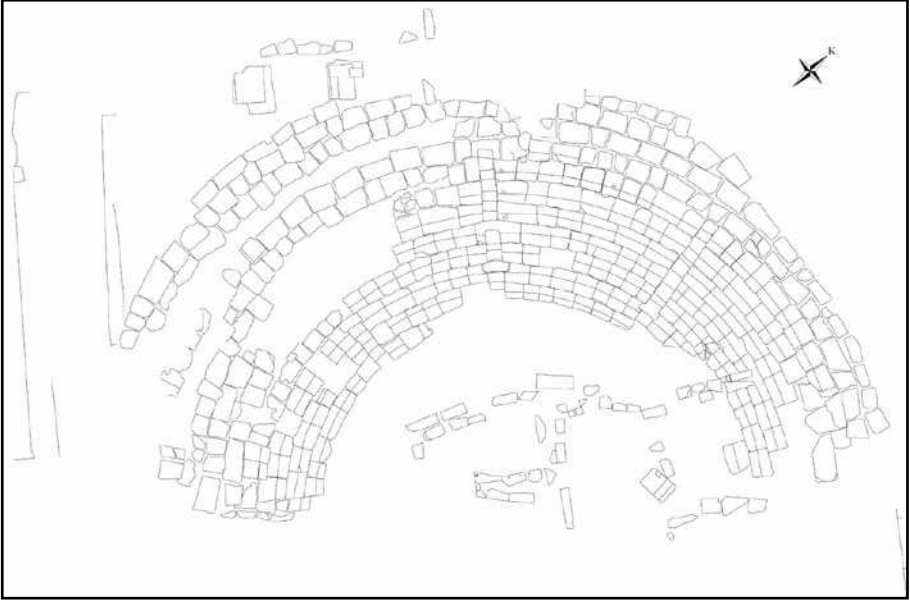
Plan 1: Teos kent planı (2010)

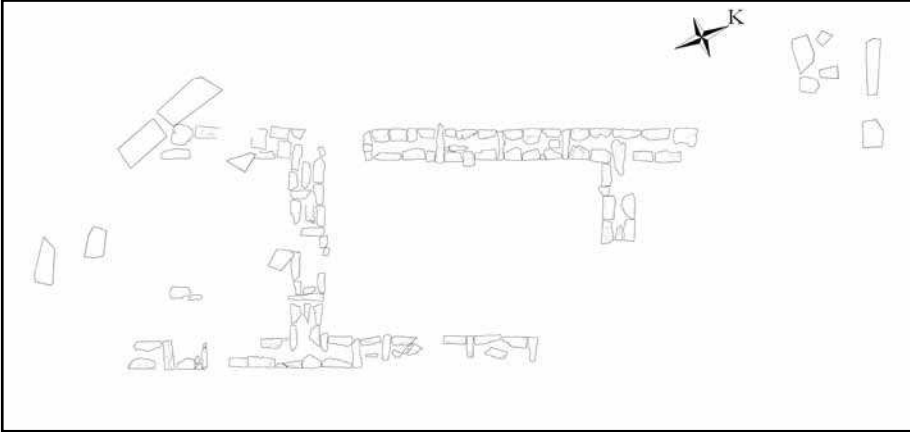
Plan 2: Dionysos Tapınağı ve Kutsal Alanı

Plan 3: Tiyatro

Plan 4: Bouleuterion

Plan 5: Agora Tapınağı

Resim 1-2: Poligon noktalarının D-GPS ile koordinatlandırılması ve sabitlenmesi

Resim 3: Bouleuterion temizlik çalışmaları

Resim 4: Agora Tapınağı (kuzeybatıdan görünüş)

Resim 5: Yazıtların belgelenmesi

Resim 6: Karagöl mermer ocağı, yarı işli ve yazıtlı mermer bloklar

Resim 7: Dionysos Tapınağı, Batı Temenos Duvarı, kazı öncesi

Resim 8: Dionysos Tapınağı, Temenos Duvarı kuzeybatı köşesi, kazı sonrası

Resim 9: Dionysos Tapınağı, Kuzey Stoa'nın batı köşesi

Resim 10: Hellenistik Sur Sondaj 1, kazı sonrası